

8. Сіменач Б.І. Деякі типологічні особливості наукових досліджень в ортопедії // Медицина и...— 2000. — №1. — С.3—8.

9. Сіменач Б.І. Алгоритм системи побудови наукового дослідження, його характеристики та оцінки // Там само. — 2001. — № 1. — С.3—13.

Одержано 19.10.2004

А.А.Корж, Б.И.Сименач

Актуальные проблемы медицинских исследований

Анализируются проблемы повышения теоретического уровня медицинских исследований, в частности ортопедических. В связи с этим рассматривается их состояние, ситуация, которая сложилась, отношение эмпирического к теоретическому, планирование научных исследований, подготовка научных кадров, мотивация исследований, роль руководящих наукой органов. Сделан общий вывод.

Г.Г.Петрушенко, Є.О.Блажевич, А.С.Мирончук

Наукові відносини України та Республіки Македонія

Всебічно окреслено співробітництво України та Республіка Македонія в науково-технічній сфері, яке набрало головним чином форму співпраці Національної академії наук України та Македонської академії наук і мистецтв. Показано його правові основи, конкретні прояви, досягнення та перспективи.

Сьогодні незаперечно доведено, що велич кожної нації в сучасному світі значною мірою залежить від досягнень національної науки. Наука та освіта визначають поступ кожної країни, особливо в плані економічного, політичного і технологічного розвитку. Науково-технічні зв'язки між державами є одним з важливих компонентів міжнародних відносин. Авторитет країни в сучасному світі є результатом використання власного потенціалу, а також вивчення та асиміляції наукового досвіду минулого та сьогодення.

Україна приділяє пріоритетну увагу розвитку двосторонньої співпраці з Республікою Македонія в науко-

во-технічній сфері. Така взаємодія розглядається як шлях до досягнення спільної мети — прискорення інтеграції обох країн у провідні європейські структури.

У сьогоднішньому світі наука значно відрізняється від науки попередніх часів, коли для неї була характерна індивідуальна замкнутість. Процес інтернаціоналізації науки став нині неспростовним фактом.

Наука України постійно збагачується ідеями, відкриттями світової науки, в багатьох напрямках робить свій вагомий внесок у вирішення актуальних наукових проблем. Роль представника всієї наукової громадськості нашої держави належить, як правило, Націо-

нальній академії наук України. Сила академії полягає насамперед в її інтелектуальному потенціалі як корпорації вчених, сконцентрованих в наукових закладах. В умовах сьогодення кожен член цієї корпорації відчуває, що міжнародне співробітництво в науці є нагальною потребою, незалежно від того, чи пов'язано воно із сумісними галузями вітчизняної науки чи одержує свій розвиток в рамках конкретних наукових проблем.

Основою міжнародного науково-співробітництва НАН України є 56 діючих документів про наукову співпрацю із зарубіжними академіями або іншими науковими установами, які виконують аналогічні функції.

На початку 90-х років минулого сторіччя Україна після розпаду СРСР та Македонія після розпаду Югославії стали незалежними державами. Попри те, що Україна з Македонією в історичному вимірі зовсім нещодавно відродили свою державну незалежність, їх науково-технічний потенціал завжди відповідав високим міжнародним стандартам.

Македонська академія наук і мистецтв є головною науковою та мистецькою установою Республіки Македонія, користується великим впливом і відіграє значну роль у забезпеченні прогресу країни та має давні корені.

"Перший слов'янський університет" виник у центрі слов'янської писемності м. Охрид ще в IX сторіччі, що свідчить про тривалу та автентичну традицію слов'янської письменності, літератури і культури на македонській землі. Проте сучасна Македонська академія наук і мистецтв у м. Скоп'є є однією з наймолодших академії наук і мистецтв в Європі. Це обумовлено специфічними історичними обставинами, в яких розвивалися македонський народ і його культура протягом останнього тисячоліття. Державна реєстрація Македонської академії наук і мистецтв була здійснена лише 22 люто-

го 1967 року, через два десятиліття після заснування Університету "Св. Кирила і Мефодія" у м. Скоп'є.

Однак, як і деякі сусідні європейські академії, Македонська академія наук і мистецтв фактично розпочала свою діяльність більше ста років тому. Саме 28 жовтня 1902 року двадцять македонських інтелектуалів у російській столиці Санкт-Петербурзі заклали підвалини Македонського науково-літературного товариства. Акт про його заснування першим підписав македонський славист Крсте Мисирков (1874—1926), основоположник сучасної македонської літературної мови і правопису. Товариство в Петербурзі (з філіями в Македонії та місцях проживання македонської діаспори) працювало під керівництвом македонського культурно-національного діяча Дімітрія Чуповського (1878—1940) до Жовтневого повстання 1917 року і продовжувало свою діяльність й за нових історичних обставин.

Товариство створило основи сучасної македонської літературної мови та правопису, які через сто років були нормативно впроваджені у службове користування. Цією мовою було видано книгу "Про македонські справи" (1903) К.Мисиркова, перший примірник науково-літературного журналу "Вардар" (1905), а також першу карту Македонії македонською мовою (1913). Друкованим органом товариства було найвідоміше македонське періодичне видання "Македонський голос", яке видавалося російською та македонською мовами (1913—1914). Тут на академічному рівні вивчалася македонська історія, мова, література і культура, було опубліковано також значну кількість матеріалів про боротьбу македонського народу за свободу і державну незалежність під час балканських війн і першої світової війни.

Таким чином, заснування Македонського науково-літературного товариства можна вважати справжнім історичним початком і базовим фун-

даментом Македонської академії наук і мистецтв, на якому вона розбудувалася і розвивалася.

На сьогодні в складі академії 43 дійсних членів та значна кількість відомих у світі вчених та митців (28 іноземних та 1 почесний).

Свою науково-дослідну і мистецьку діяльність її члени проводять у рамках п'яти відділів (мовознавства і літератури, гуманітарних, математико-технічних, медико-біологічних наук та мистецтва) та п'яти науково-дослідницьких центрів (енергетики та інформатики, генної інженерії та біотехнології, стратегічних досліджень, регіональної лінгвістики і лексикографії). Академія має багату бібліотеку, унікальний науковий архів та широко розвинуту видавничку мережу.

Наукова і мистецька діяльність членів академії реалізується в рамках національних і міжнародних (фундаментальних та прикладних) науково-дослідних та мистецьких проектів, різноманітних національних та міжнародних наукових заходів, в тому числі виставок, концертів і презентацій.

Македонська академія наук і мистецтв розвиває співробітництво з багатьма академіями Європи й світу і є членом численних світових академічних асоціацій. Вона здійснює обмін публікаціями більш ніж з 500 академіями, науковими закладами і бібліотеками в країні та за кордоном.

Значна роль у вдосконаленні науково-технічних зв'язків належить чіткій організаційній базі, яка надає їм планомірного і довгострокового характеру. Докорінні суспільно-політичні переміни ХХ ст. змусили будувати всю систему міжнародних, в тому числі і наукових, відносин на нових засадах демократизації і гуманізації. Тому для налагодження наукового співробітництва між Україною та Республікою Македонія на нових засадах була потрібна нова правова база.

19 лютого 1997 року президентами обох академії було підписано Угоду про наукове співробітництво між Македонською академією наук і мистецтв (МАНМ) та Національною академією наук України (НАН України), яка визначає основні напрями та зміст українсько-македонського науково-технічного співробітництва на сучасному етапі.

У жовтні того ж року під час візиту офіційної делегації Республіки Македонії до Києва на чолі з міністром науки було підписано Угоду про науково-технічне співробітництво між урядами України та Республіки Македонія.

У грудні 1998 року президентами обох держав було підписано Договір про дружбу та співробітництво між Україною та Республікою Македонія.

У зв'язку з конфліктною та нестабільною ситуацією в балканському регіоні наукове співробітництво між Україною та Македонією не здійснювалося в бажаному обсязі. Протягом 1997-2001 рр. були випадки тільки поодиноких наукових контактів.

Так, у 1997 році Інститут геології НАН України був представлений на міжнародній конференції "Плитова тектоніка та альпійська металогенія", яка проходила в Університеті "Кирило-Мефодій" (м.Штіп). У тому ж році на заводі "Раде Конгар" (м.Скоп'є) співробітники Інституту електрозварювання ім.Є.О.Патона НАН України виконували роботи з розробки і дослідження джерел зварювання резонансного типу.

У 2001 р. Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України приймав президента Українсько-македонського товариства дружби Г. Георієва та спеціалістів Інституту зварювання (м.Скоп'є) з метою ознайомлення з діяльністю інституту в галузі зварних матеріалів, сертифікації та підготовці спеціалістів для підприємств Македонії.

На запрошення своїх колег з Інституту зварювання "Юг Ат"

МАНМ у лютому 2002 року відбувся візит делегації Інституту електророзварювання ім. Є.О. Патона НАН України до міста Скоп'є. У ході візиту сторони обговорили план подальшого співробітництва між МАНМ та НАН України, окремими підприємствами та організаціями, зокрема в галузі електророзварювання та металоконструкцій.

Враховуючи зацікавленість МАНМ у розширенні наукових контактів з установами НАН України в галузях електророзварювання, літології, історії, лінгвістики і мовознавства та інших, у травні 2002 року відбувся візит делегації МАНМ на чолі з її президентом до Києва для обговорення актуальних проблем і перспектив двостороннього співробітництва. Під час візиту були проведені переговори про продовження й активізацію співробітництва між академіями відповідно до вищезазначеної угоди. Обидві сторони були єдині в думці, що співробітництво між ними в галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук необхідно розвивати шляхом проведення відповідних спільних досліджень вченими обох країн. У цьому зв'язку була досягнута домовленість про реалізацію спільного макропроєкту "Українсько-македонські культурні зв'язки в історії" (археологія: античний, візантійський і слов'янський періоди; мистецтво середньовіччя; релігійні, фольклорні, мовні та літературні зв'язки). Результатом зустрічі президентів обох академій стало підписання Протоколу з питань практичної реалізації Угоди про наукове співробітництво між Македонською академією наук і мистецтв та Національною академією наук України.

За останні роки співробітництво між НАН України і МАНМ значно розширилося і зміцніло, українські вчені проявляють неабиякий інтерес до македонської проблематики. Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України проводить дослідження історії становлення суверен-

ної, незалежної держави Республіка Македонія: українською мовою видано Конституцію Македонії, здійснено порівняльний аналіз прокуратур України і Македонії в системі прокуратур європейських держав. Історики відстежують хроніку подій в Македонії і систематично публікують її в збірнику "Україна — Європа". Національна бібліотека України ім.В.І.Вернадського веде моніторинг висвітлення відносин України і Македонії у друкованих і електронних засобах масової інформації. Захищені дисертації в галузі історії про відображення македонського питання в російському слов'янознавстві та публіцистиці за 1893—1912 рр. (Харків) та про національно-визвольний рух у Македонії за період з кінця ХІХ століття по 1919 рік (Чернівці).

Плідно працюють українські та македонські мовознавці. Слід відзначити результативну співпрацю у галузі комплексних досліджень проблем слов'янської лінгвогеографії. Інститут української мови та Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України й інститути македонської мови та ареальної лінгвістики задіяні у двох важливих міжнародних проєктах: "Загальнослов'янський лінгвістичний атлас" та "Загальнокарпатський діалектологічний атлас". За першим проєктом уже видано 7 томів, за другим — 5. Готуються нові видання. У процесі підготовки атласів виявлено, що багато локальних явищ мов балканського регіону, в тому числі і мови македонської, мають надійні відповідники в українському мовному просторі. Переконливо доведено генетичну спільність української мови і південнослов'янських мов, близькість до них діалектів карпатського ареалу. Все це стосується і македонської мови. Спільними зусиллями готуються українсько-македонський і македонсько-український словник і розмовник.

Літературознавці, етнографи, етнологи, мистецтвознавці НАН Ук-

раїни мають тісні контакти з колегами інститутів фольклору ім. Марка Цепенкова (м. Скоп'є) та старослов'янської культури (м. Прілеп), які традиційно відбуваються під час наукових конференцій.

Починаючи з 2002 р. українські фахівці-славісти приймають активну участь у традиційному щорічному святі мови і культури, яке проводиться в македонському місті Охрид.

Активізується науковий обмін між академіями — делегаціями, електронною інформацією, а найбільше — друкованою продукцією. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського здійснює стабільний книгообмін з Бібліотекою Македонської академії наук і мистецтв "Св. Климент Охридський", бібліотеками Інституту фізики та сільськогосподарського факультету Університету "Св. Кирила і Мефодія", Інституту математики та Природничого музею Македонії.

Збільшується кількість взаємних літературних перекладів. Завдяки перекладу і широкому інтересу читачької аудиторії македонська література міцно увійшла в українське академічне літературознавство та освітній процес — у підручники, посібники, енциклопедії, довідники, бібліографії. Українські письменники інформують македонську аудиторію про переклади на щорічних "Струзьких вечорах поезії".

Міжнародне наукове співробітництво не тільки створює можливості для обміну науковою інформацією, використання лабораторій, фондів бібліотек та архівів, а також в значній мірі формує позитивний імідж країни.

Слід зазначити, що українсько-македонське наукове співробітництво вийшло за рамки виключно професійних інтересів. У науковому середовищі зміцнилося усвідомлення зростаючої ролі науки в справі взаєморозуміння між народами, про що переконливо свідчать Дні науки України в Республіці Македонія, які відбулися

22—23 жовтня 2002 року в місті Скоп'є. Це перший подібний захід нашої країни не лише на гостинній македонській землі, але й на Балканах в цілому.

У проведенні Днів науки України в Республіці Македонія взяла участь представницька делегація НАН України на чолі з першим віце-президентом — головним ученим секретарем НАН України академіком НАН України А.П.Шпаком. До її складу увійшли знані у різноманітних наукових галузях вчені. Серед них директор всесвітньовідомого Інституту надтвердих матеріалів ім. В.М.Бакуля НАН України академік НАН України М.В.Новиков, академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України, директор Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського академік НАН України О.С.Онищенко, перший заступник головного ученого секретаря НАН України, головний науковий співробітник Інституту геологічних наук НАН України, д-р геол.-мін. наук В.О.Ємельянов, директор Експозиційного центру "Наука" НАН України канд. техн. наук О.Я.Колтун.

Завданням заходу було представити багатство наукової та культурної спадщини українського народу македонській науковій інтелектуальній громадськості. Програма Днів науки України в Республіці Македонія передбачала знайомство з інформаційними матеріалами з історії створення і становлення, структури і кадрового складу сучасної НАН України, ознайомлення з її провідними науковими установами та регіональними відділеннями, провідними науковими школами та напрямками наукової діяльності. Була розгорнута виставка української наукової книги та дослідницької діяльності, яку віце-президент МАНМ академік Гергій Страделов назвав масштабною за своїм значенням демонстрацією блискучих досягнень українського розуму і духу.

Македонському науковому загалу було надано можливість ознайомитись

з доповідями членів української делегації, щоб скласти уяву про конкретні наукові напрями, що розвиваються інститутами НАН України, а також результати, отримані за останні роки українськими вченими.

Дні науки України в Республіці Македонія заклали нову спільну основу для плідного взаємного співробітництва в інтересах науки і подальшого зміцнення дружби між нашими народами.

Важливою формою українсько-македонської наукової співпраці є участь в широкомасштабних конференціях. Так, значною подією в науковому житті обох країн стала міжнародна наукова конференція "Українсько-македонські культурні зв'язки (X—XX ст.)", яка відбулася 21—23 жовтня 2003 р. в македонському м. Охрид. Її організація стала можливою завдяки активному співробітництву Національної академії наук України та Македонської академії наук і мистецтв і сприяла поглибленню українсько-македонських відносин в науковій сфері.

Конференція засвідчила високий авторитет України в Македонії як держави з унікальним духовним і культурним надбанням, поглибила поінформованість широких верств населення Республіки Македонія щодо культурних та історичних традицій нашої держави. У відкритті конференції взяли участь надзвичайний і повноважний посол України в Республіці Македонія П.Кір'яков і президент МАНМ академік А.Матевський, учасникам конференції надіслали привітання Президент Республіки Македонія Б.Трайковський та президент НАН України академік Б.Є.Патон.

У ході роботи конференції відбулася презентація книги "Дні науки України в Республіці Македонія", а також збірника доповідей конференції.

Під час пленарних засідань обговорювалися теми, зумовлені двосторонніми культурними, просвіт-

ницькими, духовними та науковими зв'язками України та Македонії, що розвивалися протягом минулого тисячоліття, порушувалося широке коло питань, які стосувалися спільної історичної та духовної спадщини двох дружніх слов'янських народів. У ході дискусій учасники заходу розглянули широкий спектр культурно-гуманітарних питань і уточнили напрями подальшого розвитку співпраці між академічними і науковими установами України і Македонії.

Практичною реалізацією українсько-македонських домовленостей, досягнутих в процесі роботи конференції, стало створення комісії НАН України зі співробітництва з Македонською академією наук і мистецтв.

31 травня — 5 червня 2004 р. у Києві проходили Дні науки Республіки Македонія в Україні, в яких взяла участь офіційна делегація МАНМ на чолі з новим її президентом, відомим вченим — мистецтвознавцем, істориком, культурологом — академіком Цветаном Гроздановим. У ході Днів науки розпочала свою роботу міжнародна конференція "Роль науки в соціальній трансформації суспільств України та Республіки Македонія". Македонські вчені мали змогу побувати в інститутах історії України, філософії ім. Г.С.Сковороди, археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського, літератури ім. Т.Г.Шевченка, української мови, мовознавства ім. О.О.Потебні, фізіології ім. О.О.Богомольця НАН України.

У межах Днів науки пройшли зустрічі македонської делегації з вченими, викладачами та студентами Київського славистичного університету, Чернігівського педагогічного університету ім. Т.Г.Шевченка, відбулося відкриття в Національній бібліотеці України імені В.І.Вернадського великої книжково-ілюстраційної виставки "Республіка Македонія: історія, наука, культура, освіта", презентації лексикографічної системи українсько-

македонського словника, українсько-македонського розмовника, було підписано договір про співпрацю між Національною бібліотекою України імені В.І.Вернадського та Народною й університетською бібліотекою "Св. Климент Охридський".

Виникнення цілого комплексу складних та нових за своїм характером проблем співробітництва вимагає активних спільних дій, удосконалення та пошуку нових форм науково-технічних зв'язків. Проте значну роль в цьому процесі відіграє і розвиток традиційних форм наукових контактів, які не втратили свого значення і сьогодні. Так, важливою формою українсько-македонського науково-технічного співробітництва є закордонні наукові відрядження, головною метою яких було і є ознайомлення з науковими досягненнями та досвідом, проведення спільних наукових досліджень.

Однією з провідних форм взаємодії українських та македонських науковців є обмін літературою та науковою інформацією, здійснення перекладів наукових праць та їх видання. Це сприяє ознайомленню наукової громадськості з досягненнями і проблемами, над розв'язанням яких працюють вчені обох країн, та допомагає окреслити поле взаємних наукових інтересів.

Також стратегічно важливим елементом українсько-македонського співробітництва є участь у міжнародних наукових програмах.

Розвиток сучасних комунікаційних середовищ, в першу чергу мережі Інтернет, дає можливість створення нової технології взаємодії науковців двох країн, а саме реалізації проектів на основі віртуальної лексикографічної лабораторії.

Духовна і творча єдність та порозуміння долають успадковані від історичного минулого упередженість і вади, які перешкоджають сучасному розвитку. Місія науки полягає у відкритті нових шляхів інтеграційних процесів,

включаючи існуючі творчі потенціали. Українсько-македонське наукове співробітництво є яскравим прикладом відкриття нових обріїв для безперешкодного обміну досвідом та ідеями.

Стан сучасних відносин між Україною та Республікою Македонія дозволяє вийти на новий рівень поєднання зусиль у сфері фундаментальних і прикладних наукових досліджень, створення спільних наукових проектів у галузі екології, сейсмології, гідробіології та природничих наук.

Корисною могла б стати співпраця між геофізиками-сейсмологами НАН України та МАНМ, оскільки і Україна, і Македонія мають у цій науковій галузі певні серйозні напрацювання та зацікавленість у співпраці.

Плідно могли б співпрацювати українські та македонські гідробіологи, зокрема у спільному вивченні озерних екосистем України та Македонії. У Македонії є унікальне Охридське озеро, а в Україні — унікальні Шацькі озера, екосистеми яких потерпають від антропогенного впливу. Зменшення негативного антропогенного впливу на ці унікальні озерні екосистеми могло б стати одним із важливих питань для спільних досліджень.

Взаємовигідними і корисними для української та македонської сторін можуть бути:

- здійснення спільних наукових та дослідницьких проектів, зокрема обопільна участь в європейських наукових програмах, обмін публікаціями та академічними виданнями, що представлятимуть масовому читачеві історію, культуру і наукові досягнення обох країн, організація спільних семінарів, симпозіумів тощо;

- здійснення перекладів з македонської українською мовою наукових праць в галузях лінгвістики, історії, археології, філософії, соціології, права, бібліотекознавства, літературознавства, геології, гідро- та мікробіології, матеріалознавства,

кібернетики та електрозварювання;

- видання наукових праць українських та македонських вчених, що спеціалізуються в галузях україністики та балканістики, забезпечення обміну публікаціями про НАН України та МАНМ у наукових періодичних виданнях двох країн;

- завершення реалізації проекту зі створення електронного українсько-македонського словника на основі віртуальної лексикографічної лабораторії;

- забезпечення видання в Україні та Республіці Македонія українсько-македонського розмовника;

- започаткування на базі Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського спільного українсько-македонського продовжуваного наукового збірника з питань історії, мови, літератури, політики та економіки;

- створення разом з Народною й університетською бібліотекою "Св. Климент Охридський" спільної електронної бази даних біобібліографічної, довідкової та реферативної інформації в галузі науки;

- дослідження стародавніх македонських рукописів в українських книгосховищах та українських — у македонських (спільно з Бібліотекою "Св. Климент Охридський", Республіка Македонія);

- заснування на паритетній основі бібліотечних фондів Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадсь-

кого у Народній й університетській бібліотеці "Св. Климент Охридський" у м.Скоп'є (Республіка Македонія);

- сприяння виданню спеціальних номерів бібліотечних вісників Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського та Народної й університетської бібліотеки "Св. Климент Охридський", присвячених історії та діяльності двох бібліотек;

- запровадження обміну досвідом стосовно комп'ютеризації, каталогізації та стандартизації бібліотечної справи.

Реалізація зазначених програм і проектів, активізація взаємодії академічних, наукових і науково-дослідних інститутів обох країн істотно сприятимуть розвитку всебічного українсько-македонського співробітництва, розкриттю економічного, наукового та культурно-гуманітарного потенціалу наших держав.

Характерною особливістю українсько-македонських наукових зв'язків є тенденція до їх розширення, вироблення дієвого механізму здійснення наукових контактів через призму національних здобутків і врахування інтересів безпосередніх суб'єктів цього співробітництва. Як показує аналіз, така співпраця вже зараз дає велику взаємну користь. У перспективі наукове співробітництво двох країн стане дієвим фактором прискорення інтеграційних процесів і в інших сферах відносин між українським та македонським народами.

Одержано 05.05.2005

А.Г.Петрушенко, Е.О.Блажевич, А.С.Мирончук
Научные связи Украины и Республики Македония

Всесторонне очерчено сотрудничество Украины и Республики Македония в научно-технической сфере, которое приняло главным образом форму сотрудничества Национальной академии наук Украины и Македонской академии наук и искусств. Показаны его правовые основы, конкретные проявления, достижения и перспективы.